

Endring i røykevaner hos medisinstudenter i Bergen 2004–06

Sammendrag

Bakgrunn. Det er gjort svært få longitudinelle undersøkelser for å kartlegge røykevaner og bruk av snus blant medisinstudenter. Slike studier er av interesse fordi praksis kan gjenspeile vaner og holdninger til tobakksbruk hos fremtidige leger.

Materiale og metode. Et standardisert spørreskjema utviklet av Statistisk sentralbyrå ble delt ut på fellesforelesninger til alle legestudenter ved Universitetet i Bergen våren 2004 og 2006. Skjemaene ble gjort personlig identifiserbare slik at man kunne følge utviklingen i røykevaner og snusbruk for hver enkelt student. De studentene man ikke traff på plenumsforelesningene, fikk spørreskjemaet i posten.

Resultater. Våren 2004 responderte 799 studenter (89 %), våren 2006 var det 789 (84 %). I 2004 svarte 3 % at de røykte daglig og 20 % at de røykte av og til. Samme tall for 2006 var 1 % og 18 %. Totalforekomsten av bruk av snus var i 2004 15 % og i 2006 24 %.

Fortolkning. Studien viser en nedgang i andelen dagligrøykere og av-og-til-røykere blant medisinstudenter i Bergen. Totalforekomsten av snusbruk er derimot økende. Andelen dagligrøykere er lav, mens andelen av-og-til-røykere er høyere enn hos jevnaldrende ellers.

Øyvind Bruserud
oyvind.bruserud@student.uib.no

Bent-Are Hansen
Hilde Mestad Auestad
Stine Feiring Olsen
Inga-Cecilie Sørheim
Per Bakke

Institutt for indremedisin, Universitetet i Bergen og
Lungeavdelingen
Haukeland Universitetssykehus
5021 Bergen

I 2006 røykte 24 % av den norske befolkning tobakk daglig og 11 % røykte av og til (1). I 2000 ble rundt 6 % av norske leger regnet som dagligrøykere (2, 3). Selv i Sverige, som har Europas laveste prevalens av røyking, regnes fortsatt dette som et betydelig helseproblem (4). For befolkningen som helhet er derfor røykeavvenning det helseforebyggende tiltak som har størst potensial (5).

En betydelig del av befolkningen er i løpet av et år i kontakt med lege, og legene har derfor ansvar for og anledning til å forebygge røykerelatert sykdom. Røykfrie leger har et større engasjement til å drive røykeavvenning hos sine pasienter enn leger som selv røyker (5, 6). Å undersøke medisinstudentenes røykevaner er derfor relevant i forhold til fremtidige legers engasjement for å drive røykeavvenning.

Det er gjort få undersøkelser av medisinstudenters røykevaner – det har hovedsakelig vært små tverrsnittstudier, det finnes svært få longitudinelle studier (7–13). I 1972 fant Vellar at av 485 norske legestudenter røykte 32 % av mennene og 20 % av kvinnene (7). Undersøkelser i 1990-årene viser nedgang (8, 9), og i 2002 fant man at 28 % av medisinstudentene ved Universitetet i Bergen var av-og-til-røykere og 5 % var dagligrøykere (10). De få longitudinelle studiene indikerer en svak økning i prevalensen av røykere i løpet av studietiden, men disse er ikke uten videre representative for norske medisinstudenters røykevaner (11–13).

I 2004 og 2006 undersøkte vi røykevanene hos medisinstudentene i Bergen med samme metoder som ble brukt i 2002 (10). Hensikten var å studere endringer i røykemønsteret hos studentene som gruppe samt hos den enkelte student.

Materiale og metode

Studien ble tilrådd av regional etisk komité (RekVest) og meldt til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste. Datainnsamlingene ble gjennomført våren 2004 og 2006 ved Det

medisinske fakultetet, Universitetet i Bergen. Inklusjonskriteriet var at respondenten var registrert ved embetsstudiet i medisin. Ved fakultetet var det registrert henholdsvis 895 og 935 studenter. Det ble informert om undersøkelsen på to fellesforelesninger for hvert kull før utdeling av spørreskjemaet, som skulle fylles ut og leveres umiddelbart. De studentene man ikke nådde på forelesningene, fikk tilsendt skjemaet. Det ble brukt samme prosedyre og samme spørreskjema som i 2002-undersøkelsen (10). Skjemaet inneholdt ett spørsmål om snusvaner og ti spørsmål om røykevaner, alle hentet fra Statistisk sentralbyrås spørreskjema om emnet (14). Skjemaet inneholdt i tillegg spørsmål om kjønn, alder og studentkull. Fra de tidligere undersøkelsene var hver student knyttet til et individuelt nummer som gjorde opplysningene personlig identifiserbare. Før innlevering ble det vist en liste med studentenes navn og det individuelle nummeret på lysark. Hver student ble så bedt om å føre sitt nummer på besvarelsen slik at man kunne sammenlikne informasjonen fra 2004 og 2006. Man hadde dermed tilgjengelig følgende datasett:

- Personidentifiserbare opplysninger fra medisinstudenter ved Universitetet i Bergen i 2004 og 2006
- Fire overlappende studentkull, slik at man kunne undersøke endringer hos den enkelte student fra 2004 til 2006
- Undersøkelsene i 2002, 2004 og 2006 ble gjennomført på nøyaktig samme måte så man kan sammenlikne dataene. Opplysningene fra 2002 er ikke tilgjengelige i personidentifiserbar form

Reproduserbarheten av informasjonen i skjemaet ble testet ved at et tilfeldig utvalg på 50 studenter besvarte skjemaet to ganger med to ukers mellomrom. Første gang skje-

Hovedbudskap

- Under 5 % av medisinstudentene i Bergen er dagligrøykere
- Røykingen avtar blant både ferske og eldre studenter samt hos menn og kvinner
- Bruken av snus hos medisinstudentene synes å være økende, spesielt hos kvinner

maet ble fylt ut, visste de ikke at de etter kort tid ville bli bedt å besvare det på nytt.

Som aldrirøykere definerte vi dem som svarte nei på spørsmålene «Hender det at du røyker?» og «Har du noen gang røykt daglig?». Som tidligere røykere definerte vi dem som svarte nei på spørsmålet «Hender det at du røyker?» og ja på spørsmålet «Har du noen gang røykt daglig?». De som svarte at de røykte, ble klassifisert som henholdsvis av-og-til-røykere eller dagligrøykere ut fra svaret på spørsmålene om de røykte av og til eller daglig. Snusbruk daglig eller av og til ble tilsvarende definert.

Frekvenser ble sammenliknet med khi-kvadrattester og gjennomsnittsverdier med t-tester. Reproduserbarheten av svarene ble undersøkt med kappastatistikk. For alle analysene ble det brukt et signifikansnivå på 0,05.

Resultater

Reproduserbarheten av svarene ble vurdert som god ettersom kappaverdiene varierte fra 1,0 (Hender det at du røyker?) til 0,89 (Snuser du daglig eller av og til?).

Våren 2004 responderte 799 studenter på undersøkelsen. Dette utgjorde 89 % av de oppmeldte studentene på det aktuelle tidspunkt. Tilsvarende tall for 2006 var 789 studenter (84 %). I 2004 besvarte 112 studenter (14 %) per post, mens tallet for 2006 var 102 (13 %). Det var ingen forskjeller i resultatene om man responderte på fellesforelesning eller per post. Kjønn- og aldersfordelingen i disse to studiepopulasjonene var tilnærmet lik ved de to undersøkelsene (data ikke vist).

I 2004 fant man at 3 % var dagligrøykere, i 2006 var det 1 %. De tilsvarende tall for av-og-til-røykere var 20 % og 18 %. Forekomsten av dagligrøykere og av-og-til-røykere varierte ikke signifikant mellom menn og kvinner eller mellom studentkullene, verken i 2004 eller 2006 (tab 1).

I forhold til data fra 2002 var andelen dagligrøykere i 2006 redusert fra 5 % til 1 % og andelen av-og-til-røykere fra 26 % til 18 % (fig 1).

I alt 366 studenter leverte komplett besvarte spørreskjemaer både i 2004 og 2006. Rundt 83 % av både menn og kvinner oppga da samme røykevaner i begge undersøkelsene. Fordelingen av studenter på gruppene dagligrøykere, av-og-til-røykere og ikke-røykere er vist i tabell 2. Det mest iøynefallende er at i gruppen med av-og-til-røykere var om lag en tredel av studentene blitt ikke-røykere. Totalt var denne gruppen fortsatt omtrent like stor, fordi det også var ikke-røykere som var blitt av-og-til-røykere. Dette mønsteret var likt for menn og kvinner og mellom kullene. I utgangspunktet var det svært få røykere, og enkelte av disse hadde redusert tobakksrøykingen eller sluttet å røyke.

I 2004 oppga 15 % at de snuste, tallet for 2006 var 24 %. Endringen skyldes spesielt

en økning i bruk av snus av og til (fig 1). Splittet mot kjønn var økningen mest uttalt blant kvinnene, der det har vært en dobling av snusbruken både daglig og av og til fra 2004 til 2006. Hos menn var forekomsten av daglig snusbruk tilnærmet uendret, mens økningen i av-og-til-bruk var på 30 % (data ikke vist). Fortsatt er daglig bruk av snus langt mer utbredt hos menn, mens snusbruk av og til er nesten like hyppig hos kvinner som hos menn (tab 1).

Svenske undersøkelser tyder på at bruk av snus kan påvirke røykeatferden (15, 16). I vår longitudinelle studie var det imidlertid ingen forskjell mellom av-og-til-røykere i 2004 enten de da snuste (27 studenter) eller ikke (47 studenter) når det gjaldt røykeslutt eller rekruttering til daglig røyking i 2006. Det var for få røykere i vår studie til at vi kan si noe om forholdet mellom snusbruk og røykeslutt.

Diskusjon

Vår studie viser at det har vært en endring i røykevaner og snusbruk blant medisinstudentene i Bergen de siste årene. Det var relativt høy svarprosent både i 2004 og 2006, og det ble dokumentert god reproduserbarhet. Det finnes ikke andre undersøkelser å sammenlikne med for å vurdere om dataene er representative for norske medisinstudentene generelt. Vi vil likevel tro at de i stor grad er generaliserbare, ettersom det ikke er noen markert forskjell i kjønns- og alderssammensetning av legestudentene ved de fire universitetene (17) og de fleste i utgangspunktet søker til alle lærestedene.

Økt oppmerksomhet omkring røyking og helseskader kan medføre at de legestudentene som røyker føler seg stigmatisert. Av hensyn til oppfølgingen var svarene personidentifiserbare, og man kan tenke seg at enkelte derfor underrapporterte røykingen. Det var imidlertid kun to medstudenter som hadde tilgang til både koblingsnøkkelen og spørreskjemaene. Trolig har studentene derfor følt at det var tilstrekkelig grad av anonymitet og har avgitt pålitelige svar. Dagligrøykerandelen hos legestudentene var falt til 1 % i 2006. Av norske sykehusleger i dag oppgir 25 % at de ikke ser det som sin oppgave å drive røykeavvenning (18). At dagens legestudenter praktisk talt ikke røyker, kan kanskje borge for bedre holdninger til anti-røykearbeidet hos fremtidens leger.

Tabell 1 Røykevaner og bruk av snus hos mannlige og kvinnelige medisinstudenter ved Universitetet i Bergen i 2006

	Menn N = 309 Prosent	Kvinner N = 480 Prosent
<i>Røykevaner</i>		
Ikke-røykere	74,8	76,7
Tidligere røykere	5,5	4,6
Dagligrøykere	0,3	1,5
Av-og-til-røykere	19,4	17,1
<i>Snusbruk</i>		
Ikke-snuser	66,7	84,7
Dagligsnuser	16,5	1,3
Av-og-til-snuser	16,8	14,0

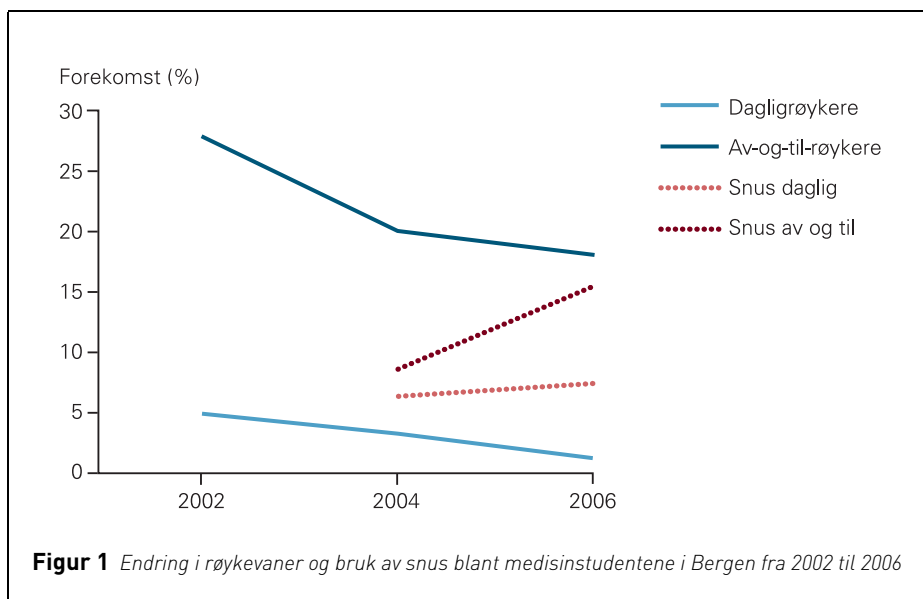
Gjerløw Aasland & Nylenna undersøkte røykevaner hos medisinstudenter ved Universitetet i Oslo i 1993–94 (9). Andelen dagligrøykere i deres undersøkelse var på om lag 10 %, andelen av-og-til-røykere på snaut 20 %. Når man sammenholder Gjerløw Aasland & Nylennas (9) observasjoner med røykeundersøkelsene i Bergen fra 2002 (10)/2004/2006, støtter dette at andelen dagligrøykere blant medisinstudentene har gått ned i løpet av de siste 15 år.

Gruppen av-og-til-røykere er stabil i størrelse når man sammenlikner resultatene fra 2004 og 2006, men det er en relativt stor utskiftning i denne gruppen ved at om lag en tredel av studentene utveksles med gruppen ikke-røykere i toårsperioden. Ut fra vår undersøkelse er det ikke mulig å vurdere i hvor stor grad disse studentene med labil røykeatferd forblir av-og-til-røykere, om de går videre til å bli røykere eller vender tilbake til utgangspunktet som ikke-røykere.

Resultatene fra undersøkelsene i 2004 og 2006 indikerer at de fleste legestudentene ikke endrer sine røykevaner gjennom studiet. De studentene som forandrer sine røykevaner, går enten fra aldrirøyker til av-og-til-røyker eller motsatt vei. Dette viser at det er få av dem som røyker av og til som glir over til å bli dagligrøykere. Den relativt store andelen studenter med ustabil røykeatferd i gruppen av-og-til-røykere kan også forklare den høye andelen av av-og-til-røykere i undersøkelsen fra 2002 (10) som en tilfeldig

Tabell 2 Endring av røykevaner hos medisinstudenter over en toårsperiode – fordeling av antall studenter i ulike grupper

	Undersøkelse 2006			
	Røykere	Av-og-til-røykere	Ikke-røykere	Totalt
Undersøkelse 2004				
Røykere	3	2	2	7
Av-og-til-røykere	1	53	30	84
Ikke-røykere	4	25	246	275

Figur 1 Endring i røykevaner og bruk av snus blant medisinstudentene i Bergen fra 2002 til 2006

variasjon sammenliknet med resultatene fra 2004/2006 og tallene fra 1993–94 (9). Samme mønster ble funnet for studenter både tidlig og sent i studiet. Det indikerer at legestudiet i liten grad påvirker studentenes røykevaner. Dette støttes av en spansk studie (13).

Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at blant menn i alderen 16–24 år er forekomsten av dagligsnusere 17% og av av-og-til-snusere også 17% (1). For kvinner finnes ikke tilgjengelige aldersjusterte tall, men totalforekomsten av daglig bruk av snus er på 0,4% og av av-og-til-snusing på 1% (1). Hos mannlige medisinstudentene er det økende forekomst av snusbruk, men den synes å være noe lavere enn hos andre på samme alder. Forekomsten av av-og-til-snusing blant kvinnelige medisinstudentene synes derimot å være høyere enn hos andre studenter (19). Det gjenstår å se om den økte forekomsten av snusing, spesielt blant kvinnelige legestudenter, vil gjenspeile seg i resten av befolkningen.

Snus brukes ofte på samme måte som nikotinerstatningsprodukter av mennesker som prøver å slutte å røyke (19, 20). Svenske undersøkelser antyder at snusbruk var assosiert med redusert risiko for å begynne å røyke, og at samtidig røyking og snusbruk ga økt sannsynlighet for røykeslutt (15, 16). Vi kunne derimot ikke finne at bruk av snus påvirket røykeatferden, men vår studie inkluderte en selektert gruppe med uvanlig lav frekvens av dagligrøykere. I tillegg er tallene for å vurdere snuspåvirkningen relativt små og må tolkes svært forsiktig. Etter vår mening er det for tidlig å trekke konklusjoner om snusen har en plass i røykeavvenningen.

Skadevirkningene av snusbruk er kanskje kommet noe i skyggen av medienes sterke vektlegging av røykens skadevirkninger, selv om man de siste årene har fått et sterkere søkelys på snusen (4, 20). Den høye snusbrukerfrekvensen kan også tyde på at norske

medisinstudentene anser snus som mindre skadelig enn sigaretter, noe som samsvarer med de allment aksepterte faglige vurderingene (20). Dette problemkomplekset blir drøftet av Fagerström & Schildt i en oversiktsartikkel (4). De peker på muligheten for at en ikke-fordømmende holdning til snusbruk i Sverige kan ha ført til færre røykere og dermed en totalgevinst på folkehelsen.

Konklusjon

Det har vært en nedgang i andelen røykere blant medisinstudentene i Bergen de siste fire årene. I 2006 røykte 1% daglig og 18% av og til. Samtidig har snusforbruket økt. I 2006 anga 24% av studentene at de snuste daglig eller av og til. Størst har økningen vært hos kvinnene.

Øyvind Bruserud og Bent-Are Hansen har bidratt like mye til denne artikkelen.

Oppgitte interessekonflikter: Stine Feiring Olsen var i 2006 på allmennlegekurs arrangert og sponset av AstraZeneca. De andre forfatterne har ingen oppgitte interessekonflikter.

Litteratur

1. Tall om tobakk 1993–2006. Oslo: Sosial og helsedirektoratet, 2007. www.shdir.no/vp/multimedia/archive/00017/IS-1465_17524a.pdf (10.5.2008).
2. Helgason AR, Lund KE. General practitioners perceived barriers to smoking cessation – results from four Nordic countries. *Scand J Public Health* 2002; 30: 141–7.
3. Bakke PS, Bøker T, Diep TT et al. Norske sykehuslegers praksis ved røykeavvenning. *Tidsskr Nor Lægeforen* 2000; 120: 1629–32.
4. Fagerström KO, Schildt E-B. Should the European Union lift the ban on snus? Evidence from the Swedish experience. *Addiction* 2003; 98: 1191–5.
5. Britton J, Jarvis M, McNeill A et al. Treating nicotine addiction: not a medical problem? *Am J Respir Crit Care Med* 2001; 76: 138–43.
6. Solberg LI, Boyle RG, Davidson G. Patient satisfaction and discussion of smoking cessation during clinical visits. *Mayo Clin Proc* 2001; 76: 138–43.
7. Vellar OD. Unge norske medisineres røykevaner 1972–1973. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1974; 94: 1437–40.

8. Aasland OG, Wiers-Jenssen J. Norske medisinstudentene i utlandet – karriereplaner, personlighet, røyking og alkoholbruk. *Tidsskr Nor Lægeforen* 2001; 121: 1677–82.
9. Aasland OG, Nylenna M. Leger som røyker. En undersøkelse av norske legers røykevaner og levevaner. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1997; 117: 332–7.
10. Valaker T, Jonassen T, Bakke PS. Røykevaner blant medisinstudentene i Bergen. *Tidsskr Nor Lægeforen* 2005; 125: 276–7.
11. Frisch AS, Kurtz M, Shamsuddin K. Knowledge, attitudes and preventive efforts of Malaysian medical students regarding exposure to environmental tobacco and cigarette smoking. *J Adolesc* 1999; 22: 627–34.
12. Walter S, Richard J. Longitudinal study of lung function development in a cohort of Indian medical students: interaction of respiratory allergy and smoking. *Indian J Physiol Pharmacol* 1991; 35: 44–8.
13. Nerin I, Guillen D, Mas A et al. Evaluation of the influence of medical education on the smoking attitudes of future doctors. *Arch Bronconeumol* 2004; 40: 341–7.
14. Statistisk sentralbyrå. www.ssb.no (17.7.2007).
15. Ramström LM, Foulds J. Role of snus in initiation and cessation of tobacco smoking in Sweden. *Tob Control* 2006; 15: 210–4.
16. Furberg H, Lichtenstein P, Pedersen NL et al. Cigarettes and oral snuff in Sweden: prevalence and transition. *Addiction* 2006; 101: 1509–15.
17. Database for høgere utdanning. www.nsd.uib.no/dbhvev/ (17.7.2007).
18. Thy T, Boker T, Gallefoss F et al. Hospital doctors' attitudes toward giving their patients smoking cessation help. *Clin Resp J* 2007; 2: 30–6.
19. Åström AN, Bui L, Læknes H et al. Snusbruk og holdninger til snus. *Nor Tannlegeforen Tid* 2007; 117: 146–52.
20. Sanner T, Dybing E. Tobakk og helseskader. *Utposten – blad for allmenn- og samfunnsmedisin* 2001; nr. 5. www.uib.no/ist/utposten/2001nr5/utp01510.htm (13.5.2008).

Manuskriptet ble mottatt 11.3. 2008 og godkjent 3.7. 2008. Medisinsk redaktør Trine B. Haugen.